

CEZA HUKUKU FELSEFESİ
(Mizan-ı Ceza'nın İlk Kısmı: Hikmet-i Ceza)

Yanyalı Ali Rıza - Vasilaki Orfanidis

Prof. Dr. Fethi Gedikli'nin Takdimiyle
Yayına Hazırlayan: Yasin Yılmaz

Ankara
Mart 2021



CEZA HUKUKU FELSEFESİ
(Mizan-ı Ceza'nın İlk Kısmı: Hikmet-i Ceza)
Yanyalı Ali Rıza - Vasilaki Orfanidis

Adalet Bakanlığı Yayınları: 6
Hukuk Birikimleri Serisi: 4

Baskıya Hazırlık ve Tasarım	Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı
Adres	Emniyet Mahallesi, Mevlana Bulvarı No:36 Kat: 13 - 14 - 15 – 16 Yenimahalle / ANKARA
Telefon	0 (312) 204 11 29
Elektronik İletişim	edb@adalet.gov.tr www.edb.adalet.gov.tr
Baskı ve Cilt:	

Tüm hakkı saklıdır. İzinsiz kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Kaynak belirtmek suretiyle alıntı yapılabilir.



İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
ÖNSÖZ	10
GİRİŞ: İLK CEZA HUKUKU FELSEFESİ KİTABIMIZ: “HİKMET-İ CEZA”	12
1. Yanyalı Ali Rıza ve Vasilaki Orfanidis’in Hayatları.....	13
2. Eserin Muhtevası.....	16
Cezalandırma Hakkı.....	18
Suç	23
Ceza.....	28

HİKMET-İ CEZA

İfade-i Mahsusa	36
İhtar	40
BAB-I EVVEL: HAKK-I MÜCAZAT	42
Fasl-1 Evvel: Malumat-1 İbtidaiye	43
Fasl-1 Sâni: Hakk-1 Mücazatın Me’hazı Menâfi’-i Amme Olduğu.....	48
Fasl-1 Sâlis: Hakk-1 Mücazatın Hakk-1 Müdafaa veya Mukabeleden Münbais Olmadığı.....	51
Fasl-1 Râbi’: Locke’un Re’yince Hakk-1 Mücazat Hükümet ile Efrad Beyninde Mün’akid Bir Mukavele-i Zımniye Olmadığı.....	54
Fasl-1 Hâmis: İnsanların İcra Ettikleri Hakk-1 Mücazatın Doğrudan Doğruya Taraf-1 İlâhiden Hükümete Verilmiş Bir Salahiyet-i Mukaddese Yani Adalet-i Mutlaka Olmadığı (Joseph Maistre’nin Esası)	57
Fasl-1 Sâdis: Hakk-1 Mücazat Şifa Maksadına Mebnî Vaz’ ve Mücrimin Dahi Hasta İtlak Olunamadığı.....	61

Fasl-1 Sâbi': Hakk-1 Mücazatın Menbâsı Şer Mukabilinde Şer İcra Etmek Olmadığı	63
Fasl-1 Sâmin: Usûl-i Hakk-1 Mücazatın Neden İbarete İduğü Hakkındadır	76
BAB-I SÂNİ: CÜRÛM HAKKINDADIR.....	85
Fasl-1 Evvel: Ale'l-umûm Cürümle Cürmün Tarifi.....	85
Fasl-1 Sâni: Cerâimin Aksamı.....	91
Fasl-1 Sâlis: Zat-1 Cürmü Teşkil Eyleyen Eczâ-yı Asliyenin Beyanındadır	110
BAB-I SÂLİS: ALE'L-UMÛM CEZA HAKKINDADIR	117
DİZİN	127
EKLER.....	129

TAKDİM

İlk Ceza Felsefesi Kitabımız “Hikmet-i Ceza”nın Yeniden Basılması Münasebetiyle

Alfabe devrimi yapmış bir milletin çocukları olarak pek çok yazılı eserimizi okuyamamak, dildeki tabii değişimler yahut iradi müdahaleler sebebiyle de okuduğumuzu kolayca anlayamamakla karşı karşıyayız. Bu engelleri aşmak için eski alfabemizle yazılıp basılmış eserlerimizi bugünkü alfabemize aktarmak bize kolaylık sağlayacaktır.

Yasin Yılmaz'ın elinizdeki çalışması da bunlara katılan bir örnektir. Yanyalı Bitikçi Ali Rıza ve Vasilaki Orfanidis'in daha İstanbul Hukuk Mektebinde talebe iken birlikte kaleme almayı tasarladıkları Mizan-ı Ceza üst başlıklı bir eserin ilk bölümü olan Hikmet-i Ceza 1303/1885'de basılmıştı. Şimdi aradan 135 sene geçtikten sonra bu eser, yeniden ülkemizdeki hukukçuların ve bilhassa ceza hukuku ile uğraşanların değerlendirmesine mazhar olacaktır. Kitabın eskiliği yanı sıra konusunun “Ceza Hukuku Felsefesi” gibi cezalandırma meselesinin özü olması ayrıca önemlidir. Hazırlayanın da vurguladığı gibi Türk hukuk yazınında bu hususta yazılan eserlerin azlığı göz önüne alınırsa, ceza hukuku yazınında modern hukuk anlayışıyla ilk telif eser olan bu yayının değeri daha iyi teslim edilecektir.

Umumi olarak kültürümüzde, hususi olarak hukuk düşüncemizde büyük bir kopukluğa yol açan bu durumun zararlarını gidermek için alfabe engeli yüzünden “kullanımdan” çıkmış bu eserleri, yararlanılabilecek bir tarzda dolaşıma tekrar sokmak gereklidir. Böylece kopan zincirin halkaları yeniden birbirine ulanacak, kültürel bütünlüğün kurulması yönünde adımlar atılmış olacak; adeta bir “onarma” faaliyeti gerçekleşecektir. Ceza hukuku alanında yeni çıkan Muallim Mehmed Aziz Beyin “Mufassal Nazariyyât-ı Ceza” (Kostantiniyye 1306/1899) ve Seydişehirli Mahmud Esad Efendinin “Şerh-i Kanun-ı Ceza” (İstanbul 1302/1885) kitabı da bu yolda birer “onarma” faaliyeti olarak görülmelidir. Bunları, ayrıca yayımlanacak Tugay Aydın'ın yayına hazırladığı Darülfünûn-ı Osmânî Hukuk Fakültesi muallimlerinden Krikor Zöhrab'ın "Hukuk-ı Ceza" kitabı (İstanbul 1325 (M.

1909/1910) zinciri yeniden kurma, kopuklukları giderme bugünkü ceza hukukçusuna, birdenbire zuhur etmiş veya iddia edilegelmekte olan salt "alınmış" bir hukukun taşıyıcıları olmadığını, arkamızda önemli bir üretim, değerlendirilmesi gereken bir birikim bulunduğunu gösterecektir. Böylece ayaklarını daha sağlamca yere basacak, kendisini daha güvenli, donanımlı, birikimli hissedecek, yeni yorumlar yapmada daha cesur bir tavır içinde olacaktır.

"Hikmet-i Ceza"nın iki hukuk talebesi tarafından yazılmış olması, bugünkü hukuk fakültesi öğrencileri için de bir teşvik unsuru olabilir; handiyse bir buçuk asır evvelki arkadaşlarımız böyle bir kitap yazabilmişlerse biz de yazabiliriz fikrini onlarda uyandırabilir. Biz de bu fikirle hukuk okuyacak gençlerimizden daha çok şey bekleme imkânına kavuşmuş oluruz.

İstanbul Üniversitesinde 2014 yılından beri, Rektörlüğe bağlı olarak, faaliyet gösteren Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezinin vazifelerinden biri de geçmişte raflarda dokunulmamış uyuyan el yazması veya basma eserleri gün ışığına çıkarıp hukukçularımızın hizmetine sunmaktır. Bu hususta Adalet Bakanlığını da istekli, heyecanlı, kararlı, hevesli görmek bize ayrıca güç vermiştir. Meslektaşlarımızın emeklerinin burada iltifat görecektir olması, azmimizi kamçulamaktadır. Adalet Bakanlığı, bundan bir süre önce 2019'da, 62-63. sayısını "Türk Hukuk Tarihi" konusuna hasrederek hukuki mirasımıza verdiği önemi bir kez daha göstermiştir. Sayın Abdulhamit Gül, anılan bu özel sayıya yazdığı ve bir program niteliğinde olan "Takdim" yazısında "Türkiye köklü tarihî derinliğe sahip bir ülkedir. İlk devirlerden Osmanlı'ya Osmanlı'dan günümüze aktarılan bu büyük medeniyet birikiminin etkisi sürmektedir. Günümüz dünyasının bu köklü ve derin birikimle daha fazla karşılaşması medeniyet kodlarımızın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle hukuk tarihimizde yer tutmuş eserlerin günümüze aktarılması önemli bir çabadır. Bu yönde atılacak her adımı desteklediğimiz gibi, bizzat Adalet Bakanlığı olarak da bu süreç içinde olma gayretimizi sürdürüyoruz." diye yazarak bu alanda çalışanlara, deyim yerindeyse, büyük bir vaatte bulunmaktadır.

1873 yılında yayımına başlayan Ceride-i Mehâkim'in birikimi üzerinden bir buçuk asra yakın müddettir çıkarmakta olduğu Adalet Dergisi ve öbür yayınlarıyla ülkemizdeki hukuk

kültürüne katkılarını sürdüren Adalet Bakanlığımıza, Sayın Bakanımıza ve Adalet Dergisinin Genel Yayın Yönetmeni Murat EROL'a bu eserlerin basımına gösterdikleri yakından ilgiden ötürü müteşekkirim. Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Adalet Bakanlığının işbirliğinde daha güzel eserlerin okuyucuya sunulacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ
İÜ Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi
Anabilim Dalı Başkanı,
Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi
Uygulama ve Araştırma Merkezi
Müdürü

ÖNSÖZ

“*Hikmet-i Ceza*”, Ali Rıza Bey ile Vasil Orfanidis’in 1303/1885 yılında henüz Mekteb-i Hukuk öğrencileri iken ceza hukuku felsefesine dair yazdıkları eserdir. “*Mizan-ı Ceza*” ismini verdikleri ceza kanunu şerhinin ilk kısmı olarak yayımladıkları “*Hikmet-i Ceza*”, ceza hukuku felsefesi alanında Türkiye’de ilk ve hatta döneminde tek müstakil kitap olması nedeniyle önem arz etmektedir. Osmanlı Türkçesi’nde 128 sayfa olarak basılan eserin çevrimyazısını, günümüz Türkçesiyle hazırladığım özeti ve yazarların kısa hayat hikayeleriyle birlikte takdim etmiş bulunuyorum.

Eser, ceza hukuku felsefesini cezalandırma hakkı, suç ve ceza olmak üzere üç ana bölümde sistematik bir biçimde incelemiştir. Cezalandırma hakkı bölümünde bu hakkın kaynağı üzerinde uzun tartışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Locke ve Rousseau gibi sosyal sözleşme teorisyenleri, Joseph Maistre’nin savunduğu cezalandırma hakkını doğrudan Tanrı’ya dayandıran anlayış ve suçluları hasta olarak değerlendiren yaklaşım eleştirilmiş; bunların yerine cezalandırma hakkı hem kişiler hem devlet için söz konusu olan bir koruma hakkına dayandırılmıştır. Suç bölümünde suç tanımları, suçun kısımları ve sınıflandırılması üzerinde durulmuştur. Ceza başlıklı son bölümde ise cezaların zaman ve mekan ile değişmesi, ceza adaletinin sağlanması, suç-ceza arasındaki uygunluk, ceza çeşitleri ve ceza verirken uygulanacak ilkeler ele alınmıştır.

Ceza hukuku felsefesi alanındaki Türk hukuk literatüründe yeterince çalışma bulunmadığını ifade edebilirim. Kitabın, bu alanın ve ilgili tartışmaların derinleşmesine katkı sağlayacağını düşünüyorum; özellikle ceza hukukçuları, hukuk felsefecileri ve hukuk tarihçilerinin ilgisine mazhar olacağını ümit ediyorum. Eserin yayımında himmetlerini esirgemeyen Prof. Dr. Fethi Gedikli ve metni okuyarak teklif ve tashihlerini paylaşan Dr. Ali Adem Yörük hocalarıma minnettarım. Yine kısmen okuyarak katkıda bulunan kardeşim Furkan Yılmaz ile dostlarını Enes Cömert, Şükrü Atsızelti ve İbrahim Keş ile eserin kisve-i tab’a bürünmesinde emekleri bulunan Murat Erol Bey’e teşekkür ediyorum.

Yasin YILMAZ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

GİRİŞ

İLK CEZA HUKUKU FELSEFESİ KİTABIMIZ: “HİKMET-İ CEZA”

Ceza hukuku felsefesi alanında ilk kabul edilebilecek olan *Hikmet-i Ceza*'yı tanıtacağım bu giriş kısmında, ulaşabildiğim bilgiler ışığında müelliflerinin kısa hayat hikayelerini arz edecek ve sonrasında eserin değerine değinerek içeriğinde işlenen konuları özetlemeye çalışacağım.

1. Yanyalı Ali Rıza ve Vasilaki Orfanidis'in Hayatları

Yanyalı veya Bitikçi unvanlarıyla bilinen Ali Rıza Bey¹, Yanya Rüsumat Müdürlüğü'nde bulunmuş olan Revdanzade İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu olarak 1276 (1860-1861) senesinde doğmuş, Sıbyan mektebinde ilk eğitimini almış, sonra İstanbul'a gelerek Fatih Camii'nde Arapça ve Farsça okumuş ve sonrasında Mekteb-i Hukuk'ta öğrenime başlamıştır. Aliyyu'l-ala derece ile 8 Ekim 1888 tarihinde mezun olduktan sonra mülazemet müddetinin ilk yarısını İstanbul Bidayet Mahkemesi İkinci Hukuk ve ikinci yarısını da Mahkeme-i İstinaf-ı Cünha dairelerinde tamamlayarak 13-14 Ekim 1890 tarihinde Edirne ili Vize Kazası Bidayet Mahkemesi savcı yardımcılığına atanmıştır. 2 Haziran 1892 tarihinde İşkodra Bidayet Mahkemesi başkanlığına tayin edilmiştir. 10 Ekim 1893 tarihinde de Suriye'deki Menbiç kazası kaymakamlığına getirilmiştir. 19 Temmuz 1895'te Selanik Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi başkanlığına nakledilmiştir.

Ali Rıza Bey, ilk vazifesine 3-4 Şubat 1897 tarihinde Kastamonu Merkez Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi başkanlığıyla başlamıştır. Daha sonra 30 Ekim 1898 ise Kosova Merkez Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi başkanlığına geçmiştir. 13 Ocak 1909'da Selanik İstinaf Mahkemesi savcılığına, 18 Temmuz 1909 Kastamonu İstinaf Mahkemesi

¹ Ali Rıza Bey'in hayatı için Ali Rıza Önder'in neşrettiği Adliye Nezareti Sicill-i Ahval Defteri'ndeki (c. 1, s. 342; Türk Dili, S. 166, 1 Temmuz 1965, s. 707-708) sicil kaydı ile Ali Birinci'nin yazdığı biyografiyi (“Yanyalı Ali Rıza Bey: Bir Öztürkçecinin Hayat Hikâyesi”, *Mütefferika*, Yaz 2006/1, S. 29, s. 89-96) esas aldık.